

Josef Dávek

Umělý člověk

Městská knihovna v Praze

ůjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

přístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

ořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Umělý člověk

Josef Čapek

Znění tohoto textu vychází z díla [Umělý člověk](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Dauphin v roce 1997. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Josef Čapek: Umělý člověk), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora- Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 19. 1. 2018.

OBSAH

Předmluva	7
Umělý člověk	8
Ediční poznámka	61
Život a doba spisovatele Josefa Čapka v datech	62
První vydání knih Josefa Čapka	64

Předmluva

Na soudobé karikatuře O. Mrkvičky, publikované v roce 1937 u příležitosti 50. narozenin Josefa Čapka, je oslavenec obdařen dvěma tvářemi a dvěma páry rukou, ve kterých drží na straně jedné paletu a štětec a horlivě maluje, na straně druhé pero a papír a soustředěně píše. Kresba vystihuje píli a nasazení, s jakými Josef Čapek tvořil. Na poli výtvarném po sobě zanechal množství maleb, kreseb, ilustrací, knižních obálek a grafik, jevištní výtvarné návrhy atd. Neúnavná byla i jeho činnost ve světě psaného slova – publicistika pro Lidové noviny, práce z teorie výtvarného umění a v poslední řadě dílo literární, které nyní čtenářům předkládáme.

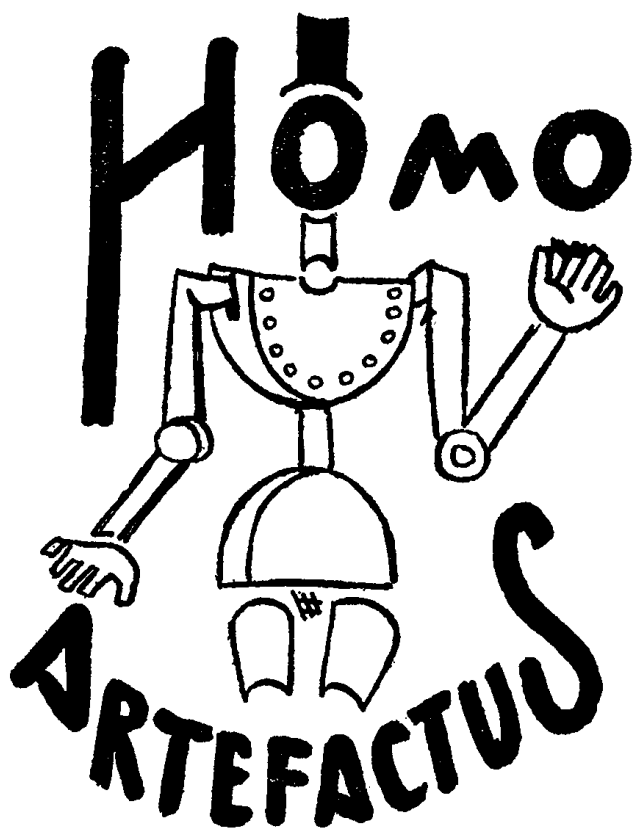
Připojujeme tak Josefovo dílo k dílu Karlovu, které bylo vybráno ke zpracování do elektronické podoby již v roce 2009 v samých začátcích digitalizace v Městské knihovně v Praze. Tehdy za projekt „Karel Čapek on-line“ získala MKP ocenění v soutěži Knihovna roku v kategorii „významný počín v oblasti poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb“. Druhé vydání díla Karla Čapka s novým redakčním zpracováním nám umožňuje oba bratry představit společně, tak jak tvořili a v soukromém i veřejném životě k sobě patřili.

Přejeme vám hezké čtení.

Redakce MKP

Umělý člověk

Dosti jsme se již natrápili nad nedokonalostí člověka!

Jděte nám s člověkem starým a necht' už tu máme Člověka nového! Neboť člověk byl od přírody špatně udělán, i budiž nově upraven, zreformován, přetvořen a překonán! Starý člověk měl vady, kterých Nový člověk míti nebude, a svět se zlepší!

***

Právě ve chvíli, kdy znepokojené lidstvo vyrazí ze sebe tyto výkřiky úzkosti a naděje v podobě veršů, teoretických úvah, uměleckých programů i politických invektiv, včas rozlehl se světem jasně břeskný zvuk nejnovější Proklamace, podepsané několika čelnými Futuristy. Dozajista, že tato Proklamace vyvolá nejradostnější vzrušení mezi veškerým lepším člověčenstvem, které v těchto dobách upřímně trpí nedokonalostí svou i jiných a šíří se touhou býti překonáno Člověkem novým. Rozlétlo se zde světem osvobozující slovo, že člověk se má na své vzeštné dráze více přiblížiti a připodobniti *Strojům*, jež jsou dnes, za povšechně skvělého pokroku techniky a věd, ze všeho lidského stvoření a tvoření tím nejdokonalejším.

Opět tedy další nová dráha naznačena!

Tito Futuristé pokročili na této dráze již tak daleko, že neváhají ve svém Manifestu se pochlubit, že

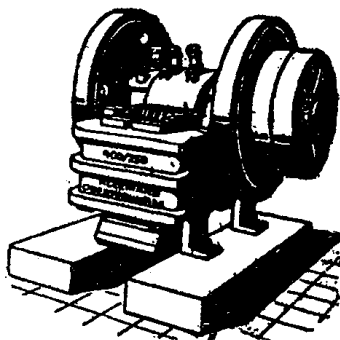
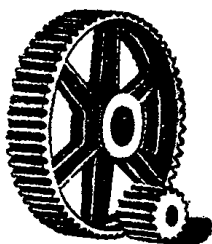
*La chaleur d'un morceau de fer ou de bois est
désormais plus passionnante pour nous que le sourire
ou les larmes d'une femme*

čili že teplota kusu železa nebo dřeva je od nynějška rozvádějící více než ženské slzy a úsměvy. A je to zcela přirozeno, neboť tito Futuristé jsou již nyní takoví, že, jak o sobě prohlašují:

NOUS SENTONS MÉCANIQUEMENT.
NOUS NOUS SENTONS CONSTRUITS EN ACIER!

Cítí mechanicky a cítí se být uděláni z ocele, kde my, vinou různých (třebas námi naveskrz nezaviněných) okolností, jsme ještě na nižším stupni vývojovém a musíme jim jejich vyšší stupeň záviděti. Nedbalá výchova rodinná i školní nenaučila nás dostatečně cítit mechanicky a vedle toho musíme se přiznati, že jsme se náležitě nesnažili všechny ty nedostatky napravití sebezušlechtěním, že jsme se nikterak nepřičinili o žádoucí zocelení naší povahy. Kolik je nás, kdož by mohli poctivě

a otevřeně prohlásiti (vyjma snad nějaké náruživé obchodníky dřívím nebo železem), že teplota kusu železa nebo dřeva nás rozvášňuje více než úsměv ženy? Věru, že po této stránce příliš jsme dosud hřešili, zanedbávající pro ženské slzy a úsměvy kusu dřeva a železa, jimž jsme nevěnovali náležitou vášnivost a smyslnost.

Dříve

Nyní

Lze doufat, že při svěží učenlivosti, již se, podle lichotivého mínění některých jmenovitých cizinců, vyznačuje mladý náš stát a národ, podaří se nám i v této věci postavit se po bok národům pokročilejším?

Nuže, tedy chutě vpřed podle hesla Přelez, podle, jenom nepřelom!, zrak pevně upřený k ideálnímu cíli, jímž má nám býti Zmechaničtění. V běhu po cestě vzestupné necht' je nám ostruhou rozohňující pobídka onoho Manifestu, věta vůdčí a vrcholná:

I N S P I R É E S !

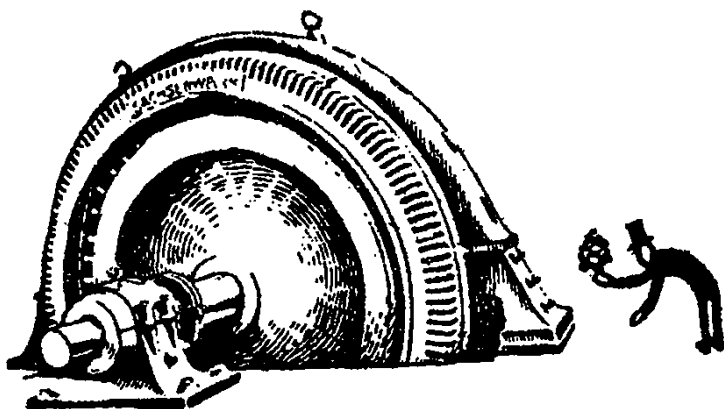
Soyons donc DES MACHINES!
Bud'me inspirovanými Stroji!

* * *

Však tohle pocíťovalo lidstvo náramně nemile už odedávna, že člověk je stvořen dost nedokonale a že jeho nahé tělo nikdy není po stránce technické dostatečně na výši doby. Člověkovo tělo jest příliš živočišné, což zjevno zvláště dnes, kdy v intelektuálních soutěžích cena krásy i dokonalostí není udílěna již člověku, nýbrž Stroji. Zda jsme v těchto časech neviděli tak mnohého jinošského Parida, jak své jablko neudílí božským děvám, jak se od jejich nahých půvabů prudce odvrací, aby se slovy nejvyššího obdivu věnoval toto své jablko lokomotivě nebo sněhovému pluhu? Což nebylo právě v dnešních dobách objeveno a dokázáno, že člověk po stránce formové elegance dávno nevyrovná se strojům, zrovna tak jako jeřáb bahenní nerovná se jeřábu elektrickému?

A to jsou jen výtky estetické, nejméně podstatné vedle přemíry výtek vážnějších, které usvědčují technickou nedokonalost člověkovu. Člověk byl sice, jak vypráví bible, kdysi dávno z boží invence stvořen jakožto jistého druhu stroj, neboť Stvořitel udělal tehdy z hlíny nejprve dutého panáka, kterého potom učinil mobilním, naplniv ho božím dechem. Vytopen touto nepochybně vysoce zplynovatelnou energií, rozběhl se pak panák do světa a konal všechny ony činy historie lidské, budoval a rozmetával království, vedl války, dobýval nových území, tvořil si bohy, šířil se po zemi, vyvíjel vzdělanost a civilizaci atd., na něž jsme právem hrdi. Postupem času stal se však nesporně příliš člověkem, příliš se zlidštil ve svém živočišném těle, které se nadále technicky nevyvíjelo. Hověl si v tomto nižším stadiu tak dlouho, až ho dnes spatřujeme, jak se za sebe počíná stydět. Stydí se, že uprostřed svých vyspělých technických výtvorů jest typem opravdu značně zastaralým, nemoderním. I dychtí po brzkém překonání své nízké lidskosti a žádá si Člověka nového, člověka ocelového, který by cítil mechanicky.

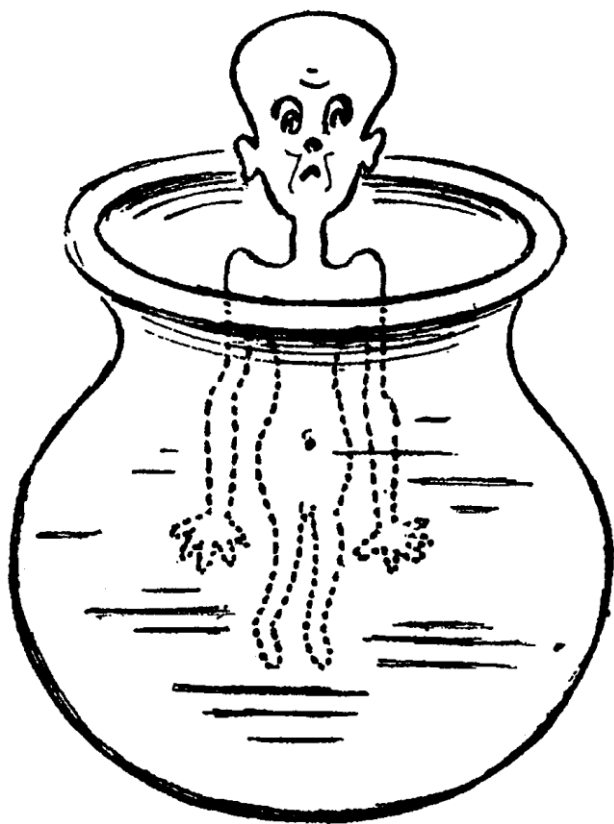

Příčin a důvodů jest nadbytek. Neuvádějmež zde ani obtíží plození a rození, jež se dokonce už dávno ještě před dnešním rozmachem industrialismu a techniky jevily mnohým myslitelům býti po stránce výrobní člověka nedůstojnými. Uvažme však veškeré tělesné měklosti a křehkosti, jimž jest člověk poddán, jeho nedostatečné rezistence a výkonnosti, jeho fyziologické a psychologické komplikovaností a všech jeho ostatních vlastností, slabot a nevýhod, pro něž není jmen ve slovnících technických a které jsou označovány latinskými a řeckými slovy, což smrdí klinikou a jest povážlivé. Což mají napořád býti nemocnice a kliniky jedinými správkárnami porouchaného člověka? Zda nebylo by mnohdy pro člověka lépe, kdyby byl konstruován tak, aby mohl býti někdy vyspraven také kovářem nebo zámečníkem?

* * *

Neuvažujme zde tedy o obtížích, s nimiž je spojeno přirozené uvedení člověka na svět (ostatně nejsme z těch, kdož by mínění oněch myslitelů tak pilně sdíleli, a nechceme oněch obtíží přeceňovati). Není však bez

významu, že již v dávných dobách někteří silní duchové tuto nedokonalost cítili a snažili se v těchto věcech poněkud konkurovati s přírodou i s bohem. Pomineme zde ovšem jen nedbalou poznámkou ony experimenty, které už od počátku nesou na sobě pečeť špatného zdaru. Tak za nepovedené musíme prohlásiti všechny ony příliš středověkem páchnoucí pokusy o umělou výrobu člověka, tzv. *Homunkula*.

Kmochtili ho alchymisté z všelijakých velmi obskurních věcí ve svých baňatých retortách a alambikách domnívajíce se, že jim v této nečisté práci pomáhá sám ďábel. – Je však známo, že by ďábel při veškeré své moci byl kdy vynikal nějak obzvlášť konstruktérskými a technickými schopnostmi? Byly mu sice druhdy přisuzovány některé vynálezy, než se ukázalo, že tyto stroje (ať už tiskařské rotačky, automobily, nebo stroje hudební) nesou na sobě poctivě svou tovární značku. Odkakživa byla ďáblova dovednost jen eskamotérská; k vytváření

strojů zajisté se mu nedostávalo matematického ducha. I vidíme ho tedy, jak při své výrobě spokojuje se děláním šeredných strašidel a zápachů, pekelných psů a zrudných zmetků a jak (veden snad fantazií šíleného montéra, nikoliv však smyslem cílevědomě konstruktivním) látá je z kusů nejrůznorodějších, jež vykradl z dílen přírody. Není tedy divu, že z jeho spolupráce na Homunkulovi vzešly bytosti drobné a nehezké, které nikterak nehodily by se do života činně společenského, jenž přece jen zdá se býti pravým ideálním cílem společnosti lidské.

Rovněž tak nemůžeme za legitimní uznati ony padělky, které ve středověku kolovaly světem pod jménem *Mužíčků mandragorových*, aby působily kouzla a neplechy.

Tito mužíčkové byli vlastně dílem přírodním, tedy z našeho stanoviska bezcenným, ba nepřipustným. Byly to bizarně vybudělé kořeny a hlízy, na jejíž utvoření nepracovala činně inteligence lidská. Což by nám mohla taková nějaká mrkev o dvou kořenech, všelijak pokřivená a zduřelá, byť by i jakkoliv výstižně připomínala podobu lidskou, což by nám nějaká hořká mrkev mohla nahraditi, řekněme, muže veřejně působícího? Mohla by vésti masy do boje nebo otevírati voličům oči? Mohla či vůbec směla by pro sebe vyžadovati vlivů, funkcí a úřadů, které jsou svatým právem každého občana, jenž k nim pocituje svou oprávněnou schopnost? Tak se ptáme, předem jisti obecně zamítavou odpovědí.

* * *

Odbyvše takto Homunkula a Mužíčka mandragorového, rozhlédněmež se dále kriticky po houštinách starověku. Hýbe se to tam různými příšerami, bájnými lidmi, kteří neměli hlav, a nosili tedy svá ústa na břicho, i takovými národy, kteří chodili po rukou, užívajíce svých velikých, nahoře se vznášejících chodidel jako slunečníků. Nebudeme je zde všechny vypočítávati; na leckterých je sice tu a tam uplatněn nějaký praktický nápad, je však prokázáno, že tyto bytosti vůbec neexistovaly, leda ve fantazii bláznivých světoběžníků a prolhaných mořeplavců, nasáklých skrz naskrz námořnickou latinou. I odvrátme se odtud, abychom se v dávných temnotách poohlédli po něčem rozumnějším.

Mnohé zprávy oněch dob vypovídají, že bylo tehdy hodně experimentováno, aby v inteligentní soutěži se Stvořitelem i s přírodou byl lidským důmyslem zhotoven člověk umělý. Jestliže však u alchymistů to páchlo pekelnou kuchyní, zde skřípe to začasto pekelnou mechanickou dílnou. Je příznačné, že člověk odjakživa snažil se zhotoviti si umělého člověka k *účelům služebným*. Tak, po jisté stránce, souvisí otázka po stvoření umělého člověka již od počátku s otázkou zaměstnanec-kou.¹

Však již z dob prastarých zachovaly se nám zprávy, že při hostině gymnosofity Hiarbasa vykonávaly jakési sochy funkce číšníků. (Patrně míněna ta funkce číšníků, že se jich host mnohdy nemůže vůbec k obsluze dovolat.) Jiná, dost nejasná zpráva vypovídá, že jakýsi Rabba stvořil umělého člověka a poslal ho k nějakému R. Serovi, jenž se s ním bavil.² V 10. století zhotovil prý si básník a filozof Šalamoun ben Gabirol³ postavu ženy ke své obsluze (sic!). Také prý doktor církve Albertus Magnus (13. stol.) pracoval asi třicet let na zhotovení automatické postavy, která se pohybovala jako živá.⁴ Nás, z důvodů už lokálních, více však zajímá výtvar učeného pražského rabbiho R. Löwa ben Becalela (1483–1543), jenž (podobně jako jeho dva méně známí kolegové Eliah Cholmský a Israel Bešt) vyrobil z hlíny nemotorného *Golema* a poháněl ho potom popsanou cedulkou. Ačkoliv se zdá, že tento Golem zanechal po sobě tu a tam nějaké potomstvo až i do dob dnešních v podobě různých hliněných panáků poháněných literami, bez nichž nic nesvedou, přesto musíme i tento pokus zamítnouti, neboť jde tu a výrobu zřejmě příliš náhražkovou (všakťe byl tento rabbi už podle jména určitě Žid).

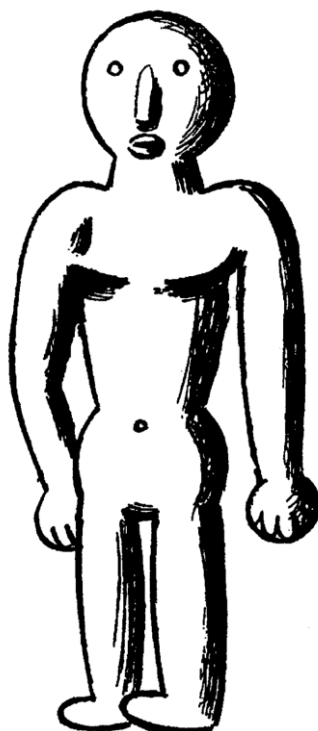
---

¹ Doufáme, že tato důvtipná poznámka i přes svou vzácnou stručnost setkává se s chápavým zájmem všeho zaměstnavatelského čtenářstva.

² Citováno z Lidových novin, roč. 31, čís. 421, str. 3. (O této zábavě neuchovaly se však historické prameny.)

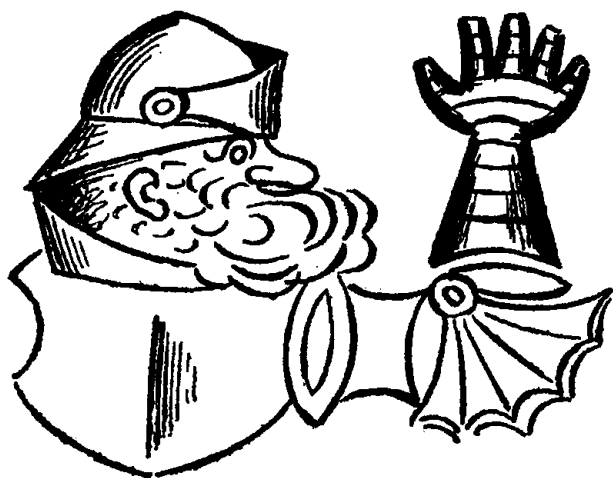
³ Viz tamtéž. (Rovněž o způsobu této obsluhy se nedochovaly zprávy.)

⁴ Ibidem. (Totiž jako živá automatická postava.)

Z těchto sporých zpráv vidíme tolik, že středověk pokoušel se sice cestami dost primitivními zhotoviti člověka umělého z umělých hmot, že však se neodvažoval zmechanizovati člověka živého. Bylo to tedy vlastně obcházení problému, který tu ve skutečnosti zůstal nedořešen.

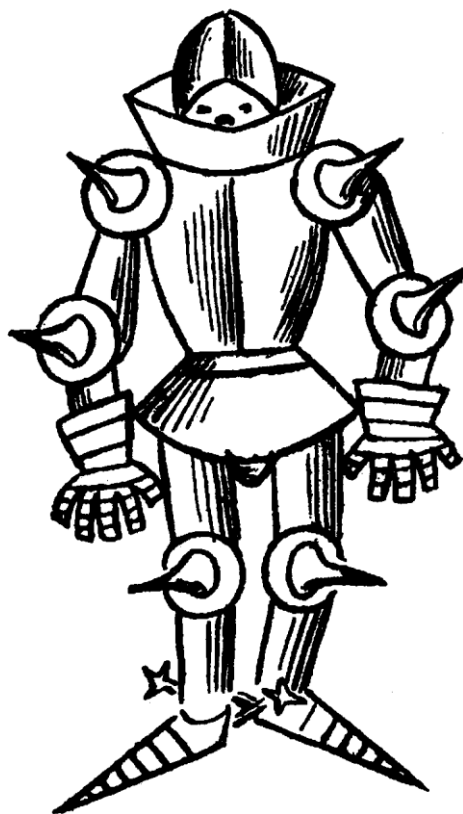
Jen pro větší zevrubnost zmiňujeme se zde také o zajímavém, avšak zcela nedostatečném pokuse o muže umělého, jímž byl proslulý Götz von Berlichingen zvaný *Götz mit der eisernen Hand*. Tento muž se železnou rukou byl prvním náběhem k vytvoření modernějšího typu člověka za pomoci doplňků strojových (jaké v mnohem dokonalejším provedení uvidíme dále), ale jak viděti již z jeho přízviska, šlo tu o zdokonalení jen velmi částečné.

V každém případě jest však tento Götz jaksi předbojníkem, průkopníkem čili předobrazitelem nových proudů a myšlenek, směřujících k modernímu zdokonalení lidstva. Tento Götz mit der eisernen Hand nesmí však být zaměňován s Götzem Františkem, kritikem moravským (žil r. 1920–23), jenž jak současné prameny dotvrzují, po stránce fyzické neměl na sobě pranic umělého, ačkoliv ani zde nemůžeme zamlčeti, že vyskytly se tu některé zprávy znění odporujícího, které tvrdí, že tento Götz František sice neměl ruku ze železa, zato prý však plechová ústa.

Nemůžeme v tomto být i velmi stručném přehledu, a když už je řeč o plechu, nezmíniti se též o *středověkém rytířstvu*. Neboť i středověkým rytířem byl podniknut jakýsi nesmělý náběh k člověku umělému, zhotovenému z armatury, rour, kovových plášťů a kloubů. Tito obrněnci prezentovali se po stránce vnější sice velmi uspokojivě, byli však v jádře velmi vzdáleni ryzímu ideálu člověka strojově zreformovaného. Jejich armatura byla jen vnější, od těla oddělitelnou slupkou, která pouze předstírala člověka kovového. Jako za bídnou netechnickou zástěrou těla skrývá se netechnická duše, tak i zde za povrchem želez-

ných plátů tajilo se teplé a huňaté srdce, tělo masité, šlachovité a žilnaté, lidské tělo příliš přírodní, příliš biologické a fyziologické. Rovněž tak i oni proslulí rytířové, které potom kdysi později s důmyslem značným dr. Hilar v laboratořích Národního divadla vytvořil pro Balladynu, sestávali z pouhých pouzder (a to ani ne ocelových, nýbrž jen lepenkových), v nichž záludně tajily se teplé a huňaté duše, z pouzder posunovaných příliš přírodními, příliš biologickými a fyziologickými těly hereckého ansámblu.

Tolik na vysvětlenou všem oněm blouznivcům a horlivcům, kteří v těchto šalebných postavách domnívali se již viděti Nového člověka.

* * *

A nyní, prodravše se hložíím středověku, vydejme se k jasnějším výšinám věku nového.

Jako zářivý mezník, ovšem světla značně klamného, tyčí se zde Drozův *Android*. Zda nejsou Drozovým Mechanickým písařem, Mechanickým hudebníkem a Mechanickými tanečnicíky výtečně předznačeny jisté ideály věků moderních, kde zvláště v tanci dosáhlo se dosud nebývalých rekordů vytrvalostí a výkonností vpravdě ocelové?

Sem zajisté náleží onen proslulý Maelzelův Hráč šachu, o němž nám dal zprávu A. E. Poe, i okouzlující Olympia dr. Mirakla z Hoffmannových povídek, jejímž účelem byly koloratury. Mechanický ideál věku dochází v těchto figurách svého jistého vyvrcholení – jenže jsou to pohříchu vrcholky příliš vyvrcholeně hrotité, jednostranně kosé a neplodné, na nichž nemožno postavit základy Nového člověčenstva. Neboť moderní člověk nechce býti ojedinelou loutkou a hračkou; moderní lidstvo přeje si býti zmechanizováno tak, jak je, zmechanizováno šíře a obecněji ve všech svých složkách, vrstvách, vztazích, povoláních a zálibách. A stálo by nám to za to, mořiti se s tak piplavou hodinářskou prací, aby byli vyrobení mechaničtí vůdcové, mechaničtí důvěrníci, tajemníci, řečníci a mechanické davy, kdy by mnohem snáze posloužila prostší a velmi účinná cedulka popsaná několika sugestivními slovy, cedulka na způsob té, jakou byl poháněn onen Golem, jenž ve své vrcholné chvíli rovněž dosti dokonale rozbíjel vše, nač přišel? Jako středověký rytíř předstíral býti kovovým strojem, v němž se však ošemetně skrýval pouhý mechanický nezreformovaný člověk se svým syrovým tělem, tak naopak tyto Drozovy automaty zase na povrchu imitují člověka, jsouce uvnitř vyplněny jenom kolečky, převody a pákami.

Jsou tedy jediné stroji napodobujícími člověka, které fungují jen tehdy, jsou-li nataženy jako hodinový stroj (a to dokonce ani ne osmihodinový). A což, ptáme se, bylo by každému (ač nepopíráme, že je mnoho typů skromnějších) možno a libo spokojiti se u nás mechanickou funkcí jen jedinou? Jakého to tělesného objemu by nám bylo třeba, abychom podle našich přirozených potřeb a schopností pojali v sobě mechanických funkcí vícero? Ihned nastala by nám potřeba přestavěti, rozšířiti i znovuvybudovati paláce sněmoven, bank i akciových společností, jejichž rozměry, považované dosud za velmi monumentální, ukázaly by se nyní naprosto nedostatečnými. A který architekt, která soutěž mohla by se podjati úkolu rozřešiti bezvadně ze stanoviska estetického vchody takové šíře, jakými se nehonosily ani chrámy Apidovy?

---

⁵ Jsou také Golemové poháněni tisíci cedulek (voličských).

Spokojme se už z důvodů praktických s původní proporcí, jež nám byla přirozeností udělena!

Však, jak již bylo řečeno výše, automaty nejlépe se hodí k účelům spíše služebným. I nechyboval tento Droz, zařídil si své Androidy dokonce k účelům vředělečným.

Do kategorie automatů náleží též Villiers-Edisonův pokus o vytvoření *Nové Evy*.

Rovněž tato Eva byla jen loutkou, vynikající sice všemi zevními půvaby ženského těla i ducha, vyplněnou však systémem studených koleček, přemírou mechaniky, která vskutku nebyla přiměřenou nádivkou jejích kontur tak přirozeně vlnadných, že vnukaly neodbytně pocity pozemské lásky. Není zde však povážlivá nedůslednost? Nemůžeme schvalovati Edisonovi, vynálezci a konstruktéru typu tak moderního, že se tu neprozřetelně dal svést k spolupráci s básníkem starší školy, jakým byl Villiers de l'Isle-Adam, na němž dokonce ještě místy lpěly škraloupky zastaralého roman-

tismu. Vyšlo z toho dílo kompromisní, jaksi abychom tak řekli, ani ryba, ani rak. Zda by nebylo skoro lépe, kdyby spíše uvnitř byli nechali ženství syrové a šťavnaté a kdyby je byli spíše navrchu rozvinuli a zdokonalili takovými kusy dřeva a železa, jimiž vzněcována jest vášeň Futuristů? – Avšak ani v tomto případě nebylo by skutečné úloze učiněno zadost. Všechny tyto pokusy jest dlužno i přes jejich radikálnost odsouditi jakožto bludné, neboť v podstatě nemotorně obcházejí pravý problém vytvoření Nového Umělého Člověka (Homo artefactus), spokojující se 1. buď vytvořením umělé strojovité slupky, do níž musí vlézt celý syrový člověk, nebo 2. vytvářejíce na lidskou podobu pouhé stroje, které po některých funkcích člověka jen napodobují, aniž by se podjímaly též úkolu prožívati pocity libosti a nelibosti, jimiž definováno jest veškeré člověkově konání!⁶

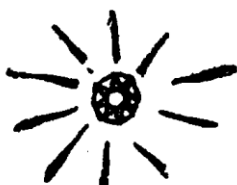
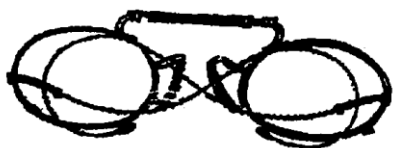
---

⁶ Sem náleží též umělý muž z románu proroka Huga Vavrise (viz Lidové noviny, roč. 1908), jenž tam předpověděl, že prof. Masaryk se stane prezidentem Republiky československé. Pro tuto schopnost politického věšectví stal se pak tento Vavris vyslancem (ačkoliv tohle nepředpověděl).

Pravý problém však je ten: *spojiti člověka s mechanismem organicky, sloučiti oboje složky v přirozenou nedílnou jednotu.*

* * *

Cestu, která vede k tomuto ideálnímu a dosavadním důmyslem dosud nedosaženému cíli, udáme v jejích nejzásadnějších rysech později. Zatím prozrazujeme předběžně jen tolik, že pokrok doby přinesl nám v tomto oboru již mnohé vymoženosti, v nichž, ovšem zatím jen zlomkovitě, v nesouvislých nápovědích a nikoli s náležitým syntetickým zřetelem, je už předem uložen velkolepý nárys nastávající reformy.

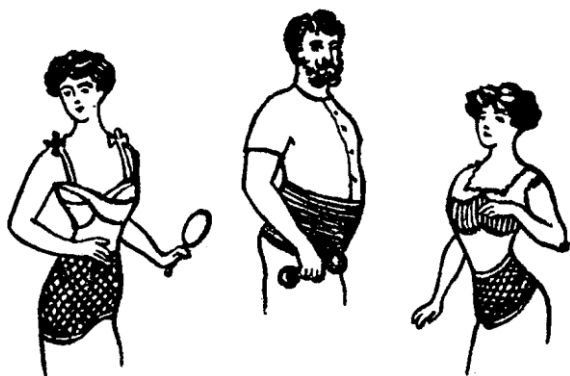

Zda například nejsme opatřeni skřipci a brýlemi, jež ačkoliv jsou mechanismem, staly se přesto naprostou organickou součástí našeho těla, s níž se naše oko slučuje v celek souvislý a nedílný? Zda, například, nevložil vám pokrok doby do úst falešné zuby a chrupy, jež jsouce cele mechanismem, zůstávají přitom nejpřirozenější složkou vaší fyse? Zda element duchový, umělý, technický nepojí se zde s elementem přírodním v nejpřirozenější celek? Neboť veliké jsou možnosti nových časů, které vynikají nejvýše vyspělou schopností tvořiti věci, o jakých hrdě jsme oprávněni prohlašovati, že jsou „jako pravé“ nebo „ještě lepší než pravé“. Co, voláme, může takové době státi v cestě, aby nemohla konečně se zdarem vyrobiti toho pravého člověka umělého?

Dalších příkladů zatím snad ani netřeba. Nemluvmež zde tedy ani o různých kosmetických doplňcích lidské tělesnosti, jež zaokrouhlují a upevňují mnohé organismy způsobem, který se jeví jako přirozenosti fyzické i mechanické naprosto souladný a se nepřícíící.

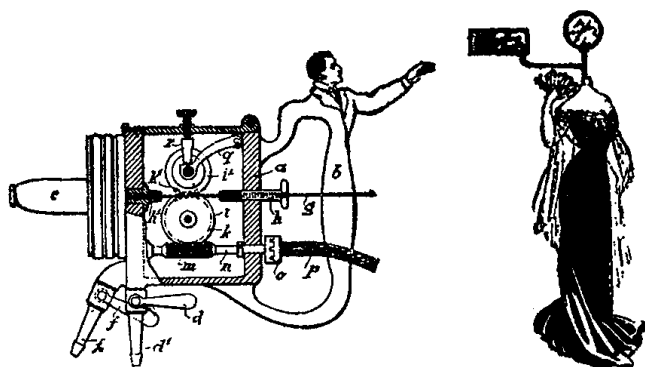
Uved'me zde raději ještě onen sice zdánlivě poněkud odlehlý, až to však obecně známý a dojmavý detail, že dík schopnostem moderní techniky i zcela malý psík poznává v gramofonu hlas svého pána. Nuže, nejsou zde element přirozený s umělým, přírodní s technickým uvedeny v lahodně činnou jednotu a v dokonalý soulad?

Neboť, hle, zde právě je sám střed problému sama! Jak má správně vzniknouti Nový, technicky, strojově reformovaný Člověk? Nemůže býti na to odpovědi jiné než té, která žádá a zní, aby samo naše člověčí tělo stalo se základnou a materiálem mechanismu, aby element duchově umělý, technicky strojový se s elementem neduchovým, přírodně organickým navzájem účinně a co nejhloběji stýkaly, do sebe zasahovaly, se snoubily, navzájem se zcela pronikaly a do sebe přímo vrůstaly.

HIS MASTERS VOICE.

Díků rozvoji moderní vědy a techniky bylo lidstvu přáno, aby se mohlo tomuto vývojovému ideálu přiblížit měrou dosud netušenou. – Je známo, že na mnohé vynálezy se přišlo začasto náhodou, a to tak, že vyšlo z toho něco jiného, než co původně bylo sledováno a zamýšleno. Tak stalo se i zde. Napnuvši ve Světové válce všechny své síly a všechen svůj um, uvedla moderní technika moderního člověka do styku se stroji co nejtěsnějšího. Vystavila ho jejich účinku, byl jimi co nejúčinněji zasahován a pronikán; zamýšleným cílem a smyslem tohoto velkého podniku bylo však výhradně odklizení Člověka starého, a nikoli stvoření Člověka nového. Vizme však, dopadlo to jinak! Snaha, rozvinutá s tak velkolepou energií v podniku Světové války, byla korunována výsledky nepředvídanými, nečekaným zdarem, jenž vynaložené energie, nejmodernějším prostředkům a ničeho se nelekejícím finančním nákladům jest vskutku úměrný. Umělý člověk jest již téměř stvořen! Přitesán, ohoblován, vymodelován, zjednodušen, doplněn a sklouben prostředky novými, technickými, přetvořen v rozsahu, o jakém se starším primitivním dobám ani nesnilo, rýsuje se Nový člověk skoro již před námi. Po celém světě v nejrůznějších exemplářích vyskytuje se dnes *Homo postbellicosus*, Člověk válečný!

To není už syrové tělo zakuklené v kovových rourách, to není už hračka či loutka, ne už stroj uložený a natahovaný v pouzdře podoby lidského těla. Jeho maso je přeměněno v matematické dutiny, jeho kosti v železo a dřevo, jeho klouby v páky, šroubky a pružná pera, jeho pokožka v bandáže, v kaučuk a v hovězí kůži. Je skoro celý umělý, sestává bezmála celý z protéz, cíle je téměř dosaženo!

Vývoj zde udělal veliký skok kupředu, ale, toť nutno prohlásiti, pokrok při tomto své velkém skoku překotil člověka, příliš tvrdě o něj zaraziv. Událo se to přece jen příliš na účet člověkovu těla; ještě drobet více a nezbylo by v tomto Umělém člověku zhola nic z člověka vůbec.

My však bychom si přáli, aby tělo člověkovu zůstalo i pod tímto vývojovým náparem intaktním.

I naznačíme tedy dále cestu utěšenější.

* * *

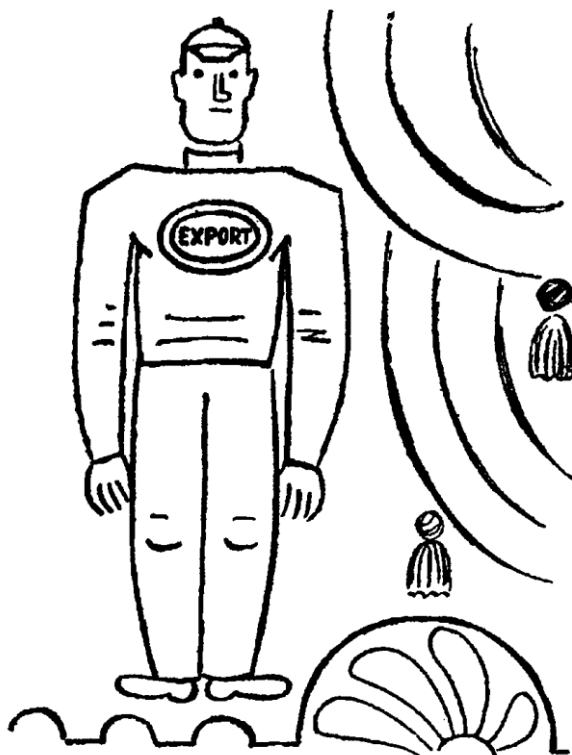
Odmítnuvše pokusy dob starších jakožto nedokonalé a netechnické nebo nedosti vyhovující, obrátíme svůj hled k bezprostřední přítomnosti za tím účelem, abychom zamítli i všechny pokusy další, jestli ještě, po našich kritických výpravách, někde nějaké zbývají. A ejhle, tuto vidíme dva divné panáky, s nimiž bylo napácháno zbytečně mnoho křiku, kterak hledí se před našimi trefujícími kritickými šípy uchrániti v zášeří Uměn. Necht' se nemýlí! Dostihneme jich i tam, v rezervacích chráněných Akademii, Uměleckými spolky, Dramatickými svazy i Ministerstvy krásných umění, a složíme jejich kadávery² ke svým nohám. Štětiny jejich uší si pak odneseme na čepicích jako vítěznou loveckou trofej.

Velmi byl přeceňován čin mladistvého učence dr. Karla Čapka. Onen poněkud dobrodružný literát vyrobil v amerických továrnách svého *Robota* a rozesílal pak tento artikl do celého světa, uváděje takto veškerou vzdělanou cizinu v omyl, jako by v Čechách nebylo literatury ještě jiné než tzv. exportní.

Podle Čapkových teorií a slibů měl tento Robot nahraditi dělníka, my však pravíme otevřeně, že se v praxi mnoho neosvědčil; bylo ho užíváno pouze ve službách divadelních a poděkoval tu a tam v těžkých robotách tzv. národní propagandy. Ostatně, jako živé automaty starších dob byly cele hotoveny ze strojů, nejsouce tedy vlastně lidmi, tak zase Čapkovi Roboti by vyráběni výhradně z organického rosolu, nejsouce ani stroji, tím méně pak lidmi. Velmi správná a ryzí byla tedy intuice oněch kritičtějších krajanů, kteří zavčas prohlédli tento Čapkův trik a hned po prvním předvedení Robotů prohlásili, že v tom jistě musí být nějaký švindl.

---

² Mrtvé tělo, mrtvola. Pozn. red.

Měli mu to zasolit ještě ostřeji; my však odvrátíme se s nelibostí od tohoto nesolidního zjevu, abychom s nelibostí nemenší upřeli svůj zrak na jiný, rovněž velmi pochybný pokus o Umělého člověka, na onen nemotorný paskvil, jímž jest

Homo cubisticus čili Člověk kubistický. Tento Člověk kubistický, uvedený do světa s nezřízenou reklamou, prezentoval se (jediné, co mu nelze upříti) skutečně velmi konstruktivně strojově, sestaven z válců, hranolů, krychlí, jehlanů, kuželů a koulí, a stavě na odív vzezření nadmíru dřevěné, kovové a skleněné, jako by opravdu již byl tou nejposlednější a nejvyšší příčlím na žebříku vzestupného vývoje lidstva.

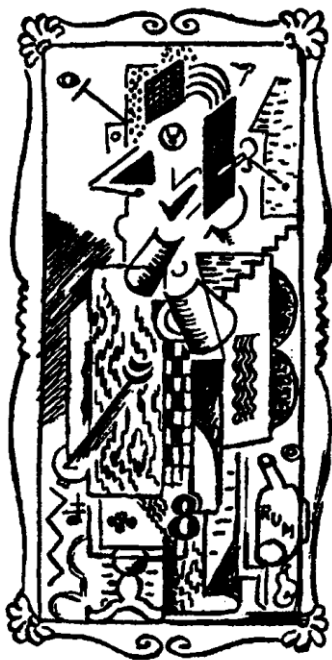

V. ŠPÁLA

J. ČAPEK

E. FILLA ZÁTIŠÍ S MALÍŘEM

Pomalu! pravíme však neskromnému vetřelci, jenž vtrhl tak zhurta působiti zmatky nejen v přírodním výběru, nýbrž i v estetických citech člověčenstva, vari! okřikujeme tohoto neomalného výtržníka, pohlížejíce naň s otevřeným hledím! Neboť, jak prokázáno, i tento Homo cubisticus, jehož podobiznami byly zaplavovány naše listy, výkladní skříně knihkupců i výstavy, jenž dovedl znásilniti důstojnost jurorů⁸ a vniknout i do výstav tak vážných, jako jsou ony S. V. U. Mánes (z nichž některé byly slavnostně zahajovány dokonce i za přítomnosti zástupců

⁸ Porotců. Pozn. red.

vlády), jenž tedy se uměl vetřít se svým drzým čelem až i sem, mrzce se kochaje na své skandalizující přítomnosti v místech téměř posvátných, upíraje urputně, ne-li s přímo výsměšnou tendencí své začasto jen jediné oko (co druhé šilhalo kdesi z kouta obrazu, ukryto za nějakým jehlanem) na tyto důstojné zástupce vlády a jurorů, pase se na jejich pohoršení a údivu, nuže, jak prokázáno, *tento šalebný Homo cubisticus vůbec ve skutečnosti neexistuje!* Je svými pachateli pouze předstírán na obrazech, kde honosí se svými mechanickými tvary a hranami, této pyšné lži však neodpovídá žádná fyzická skutečnost.

*Není prostě takových lidí, jichž podoba byla pod touto fazónou kubistickými obrazy klamně předstírána!*⁹

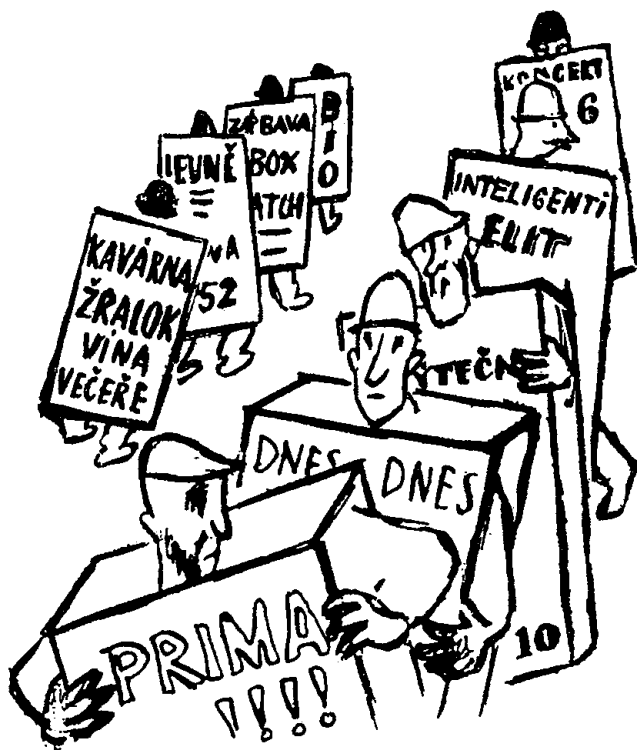
Nuže, jde tu tedy o falzifikáty v dějinách falzifikátů dosud neslýchané, neboť zde jest falšována neexistující skutečnost. Jest smutné, že k takovému sprostému podvodu mohlo býti zneužito čistého pláště umění.

I bylo nutno přikročiti k obraně. Zajisté že mnohý z odvážných útočníků se o toto ostroúhlé umění krvavě pořezal, než bylo toto padělatelské malířské hnutí prohlášeno za křečovitě výplody vyprahlých mozků; vzápětí byl pak tento Člověk kubistický na hlavu poražen p. prof. Žákavcem a Devětsily. Devětsilové ho podrobili pozorování sociálně psychologickému, aby dospěli k diagnóze, že Homo cubisticus není proletářem; je to naopak měšťák, který se celý rozlámal a rozpadl ve střeptiny a trhliny, když hroutily se staré řády světa a společnosti. Je tedy překonán, není pro něho v dnešní době místa, neboť to je rezervováno pro bytosti vyvolávající hnutí sociálního soucitu, jež nejsou ani tak vyjádřeny malířsky, jako spíše verši a manifesty pěstovanými tímto Sdružením. Ze své strany objevil pak p. prof. Žákavec, že onen kubismus vylíhnul se jakožto malířský směr vlastně z chorobných výplodů tří potrhých staříků, načež byl pak vypěstován a do světa uveden z rozmaru člověka velmi míchaného původu italsko-španělsko-francouzského, jenž se zove Picasso. Tak byla

---

⁹ Tím se stává bezpodstatnou také obava vyslovená mnohými pozorovateli, že s takovými ostře hroditými ženskými, jaké jsou na těchto kubistických obrazech vymalovány, nechťeli by se v životě blíže setkali.

u nás prokázána závadnost kubismu po stránce mravní i historické, estetické i věcné, psychologické, patologické i sociální. Jeho pachatelé jsou odhaleni a od těch dob Homo cubisticus živoří pokoutně, objevuje se jen občas v časopisech, ve výkladních skříních knihkupců a na výstavách, míjen intelektuální elitou i slušnou společností, opovržen buržoy i proletáři.¹⁰

¹⁰ Ted' se však zase ukazuje, že Kubismus nebyl Devětsilý překonán, nýbrž že je jimi až do dalšího opět znovu uchopen a podroben novému pěstění. Ukázalo se totiž, že Kubismus je tím nejskutečnějším uměním proletářským, neboť jeho provozování nevynáší ani na tabák.

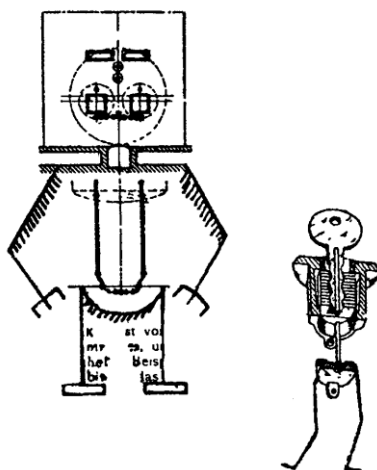
Když jsme nyní odstřelili Robota i Člověka kubistického, ukazuje se nutnost, abychom si odklidili z cesty ještě jeden omylný typ zvaný *Homo sandwichiensis*. Člověk Sandwichman mohl by snadno povrchními pozorovateli býti považován za Nového člověka umělého, od kterého se však liší tak význačnými znaky, že naprosto, jak praví houbařské knížky o hříbku a holubince smrduté, nelze je při bedlivějším pozorování zaměnit. Ačkoliv *Homo sandivichiensis*, užívaný rovněž ve službách obchodu, za často zdá se býti zhotoven z rosolu jako Čapkův Robot, ačkoliv je oděn lepenkovými pouzdry jako dříve již zmíněný rytíř z Balladyny, i popsán písmeny a číslicemi, jako bývá *Homo cubisticus*, přece ani v nejmenším není pokusem o Nového člověka umělého. (Na omylu však jsou ti, kdož spatřujíce ho potulovati se v tlupách, neprávem usuzují, že jest volným dítětem přírody, zrozeným na divokých luzích ostrovů Sandwichských.) Nikoliv! Sandwichman není tím ani oním. Jeho tlupy nejsou vázány nijakými vztahy kmenovými a rodinnými, neboť jsou útvarem docela náhodným, stmelovaným podle rozmarnosti osudu a za hmotnou odměnu. Nejsou však útvarem politickým; ba nejsou Sandwichmani ani filantropy, reformátory a vůdci, ačkoli vycházejí do ulic a mezi davy, aby zde hlásali, co jest na světě prospěšného a nejlepšího. Sandwichmanství jest prostě povoláním, a to dosti chudým. Jako mnozí lidé z kruhů učených sestávají hlavně z celé knihovny, žurnalisté z obecných rčení, poslanci a řečníci z hesel, tak udělán jest Sandwichman z jediného výkřiku, který však není výkřikem sociální vzpoury, nýbrž obchodním. I nedělá to tedy ten Sandwichman pro sebe, ale pro jiné. Svou pestře pomalovanou slupkou hlásá jakost různých výtečných kuchyní a piv, v této lákavé slupce je však uvnitř skryt jeho lačný žaludek; vyhlašuje zábavnost podniků, znamenitost hudebních kapel, atrakcí i sportovních zápasů a přednosti všelikého zboží, v jeho nitru je však mrzuto, nudno, pusto a prázdno. Tak je Sandwichman automaticky jen velmi nedokonalým, jehož vnitřní složení neodpovídá vnější funkci.

Po jisté stránce je však chybou, že nemůže být jeden každý z nás svým vlastním Sandwichmanem; naše obchody jsou dnes vesměs mi-

zerné, neboť věci duchové jdou teď tuze mizerně na odbyt. Komu, ptáme se, se to tak hned podaří, aby kritikové byli jeho dobře cvičenými Sandwichmany?

* * *

Obdrželi jsme bouřlivý příval přípisů z řad čtenářských, které dokazují, že naše kapitoly jsou čteny s velikým zájmem. Mnohé z nich projevují náramnou nedočkavost, žádajíce si neprodleně čerstvých ukázek onoho Nového člověka, Člověka umělého, neboť jak sdělují, nemají prý žádných důvodů, aby s dnešním pokolením lidským byli spokojeni. Věru, že sdílíme jejich nespokojenost vřele, odkazujeme je však k blízké budoucnosti, pobízejíce je k trpělivosti, neboť Homo artefactus není dosud definitivně vytvořen. Jiné dopisy naproti tomu prozrazují nám spíše zlomyslné šprýmaře, kteří políčili na nás otázky úkladné, patrně se těšíce, jak se budou pásti na našich rozpacích. I těmto odpovíme zdvořile, v přesvědčení, že i z té obtížné situace, do níž usilují nás zaplésti sítě pletichářů, můžeme čerpati moudrost, a vytěžiti tak mnohé cenné poučení pro lidi slušnější.

Tak především ptají se nás mnozí, zda onen nový Mechanický člověk, slibovaný několika čelnými italskými Futuristy, o nichž jsme se zmínili v úvodě, jest již na cestě. Že prý by takového člověka velmi potřebovali místo lidí svých, kteří jim při velkých mzdách jsou jen pro zlost a k ničemu. Tak přejí si mnozí z těchto interesentů kombinaci služby se smetákem nebo kombinaci psacího stroje s úhlednými dámskými ručkami a hlavičkou, ale už s ničím dál. Jiný zase přál by si být zkombinován s gramofonem, prý aby si odpočinul, atd. – Těmto a podobným pravíme tedy pro informaci, že onen futuristický Nový člověk není ještě vytvořen, nacházejí se dosud ve stadiu manifestu. Zdá se však, že při prudké nárůživosti, kterou tito Futuristé pojali ke kusům dřeva a železa a k moderním strojům i konstrukcím, nedá zrod nového Mechanického člověka dlouho na sebe čekat. Tolik aspoň zdá se nasvědčovati vášnivé doznání, jímž svěřují se nám ve svém manifestu:

*Les belles machines nous ont entourés, en se penchant
amourement sur nous, et nous, sauvages instinctifs,
découvreurs de tout mystère, nous nous laissons
prendre dans leur ronde frénétique! Amoureux fous
des machines, nous les avons possédées virilement,
voluptueusement!*

Nuže, po tomto provolání není už nejasno, jak věc stojí. Připomínajíce tedy oněm netrpělivým interesentům osvědčené přísloví: „Až čas přijde, samo vyjde,“ nabádáme je k nedlouhému již a nadějnějšímu čekání.

Dále píše nám nejmenovaná dáma, že spatřila kdysi na výstavě v Berlíně futuristický obraz, na němž byla podobizna mladého muže, provedeného na některých místech doopravdy plasticky a *opatřeného skutečnými kníry a pravou frizúrou*. Doznává jemně, že tento muž se jí zvláště líbil, a ptá se, jestli výroba takovýchto mužských podob od té doby nepokročila ve svých zhmotňovacích procesech tak dalece, že by bylo možno za dostupnou cenu obdržeti takového muže, ovšem v pro-

vedení úplném, neboť ona podobizna tehdy byla pouze tzv. torzo; přála by si, aby takový muž, je-li k dostání, končil dole pěknými ponožkami a lakovými střevíci.

Na to odpovídáme, že výroba těchto umělých mužů byla v těžkých dobách války zastavena, patrně pro přílišné zvýšení cen zboží vlásenkářského, a že ostatně běželo tu o hodně nelegitimního bastarda, v němž kalným způsobem křížil se *Homo cubisticus* a *Homo friseurien-sis*.

O této čeledi obdrželi jsme dva dotazy obsahu poněkud nevážného, které prozrazují, že pisatelé nás chtěli uvést v rozpaky. My však pravíme: Ruce pryč od tak nečisté práce! Což Homo friseuriensis, kterého známe z vlásenkářských výkladů, kde honosí se ušlechtilým knírem i frizúrou, skvělou pletí, snivýma očima i okouzlujícím úsměvem, což tento Homo friseuriensis, kterého ve zvláště přitažlivých exemplářích ženského rodu známe též z obchodů se šněrovačkami a s pleteným zbožím, jest vůbec Mechanickým člověkem? Zda nejeví se mnohem spíše, jak dosvědčují jeho organické půvaby, býti vzácnou hříčkou přírody, která se tuto pokouší dosáhnouti vzornosti a dokonalosti v kráse přirozené a ideální, jež, v případech zvláště zdařilých, jest jediné jí vlastní?

Však také, když umění malířské, znaveno neplodnými výplody všelijakých intelektuálních směrů a ismů, jako ztracený syn znovu se navrací od suchých abstrakt k rodnějším nivám krásy a přírody, tu do valné míry stává se jeho ideálem *Homo friseurienensis*, jenž tu usedá do obrázků k různým idylám, kompozicím a selankám, naplňuje ušlechtilé koncipované krajiny přirozenou libostností svého zjevu, ladností a úměrností pohybu i sličností tváře, což vše tvoří nejpodstatnější půvaby tohoto malířského směru. Tento směr se nazývá idealismem, novým realismem či klasicismem, neboť od přírody směřuje k ideálu a přes ideál opět k přírodě, usiluje v tomto zdárně do sebe uzavřeném kruhu zachytiti co nejplněji krásu a skutečnost.

Nuže, do této kategorie (ovšem v souvislosti velmi volné) náležejí, jakožto podčeleď svého druhu, též i rákosové panny a panáci krejčířů, *Homo vestiarius*, jichž se týkají jiné obmyslné dotazy. Necht' se nikdo nekojí zlovoulnou nadějí, že padneme do té léčky, abychom tyto figuríny prohlásili za výtvary sochařské!

V moderním sochařství všechno jest vlastenecký pohyb, vzruch, patos a dramaticčnost, kdežto tyto postavy zachovávají důstojný klid; i když jsou neoděny, přece se nikdy nevyznačují onou mírou fyzické necudnosti, jakou překypuje dramatická a monumentální nahota soch.

Stejně však jest nutno vyřaditi je i z vývojové stupnice vedoucí k Člověku artificiálnímu. Jsou prostě¹¹ jen funkcionální a potenciální náhražkou člověka společenského, určeného k tomu, aby na sobě nesly a ukazovaly nové a dobře padnoucí šaty. A kromě toho nemají ani hlavy. Jsou tedy jen velmi sumární náhražkou člověka společenského, který přece chce ukázati ještě něco víc než jen dobře padnoucí šaty, a proto má hlavu. Kdyby jí neměl, čím pil by pak čaj? Kam přikládal by si divadelní kukátko a kde by se vějířem ovíval? Jest pochopitelné, že příroda ve své prozíravosti takovému nedostatku nemohla dopustit.

---

¹¹ Je těžko věc tak složitou vyjádřiti srozumitelně a jednoduše. Proto, abychom usnadnili pochopení, užili jsme slova „prostě“.

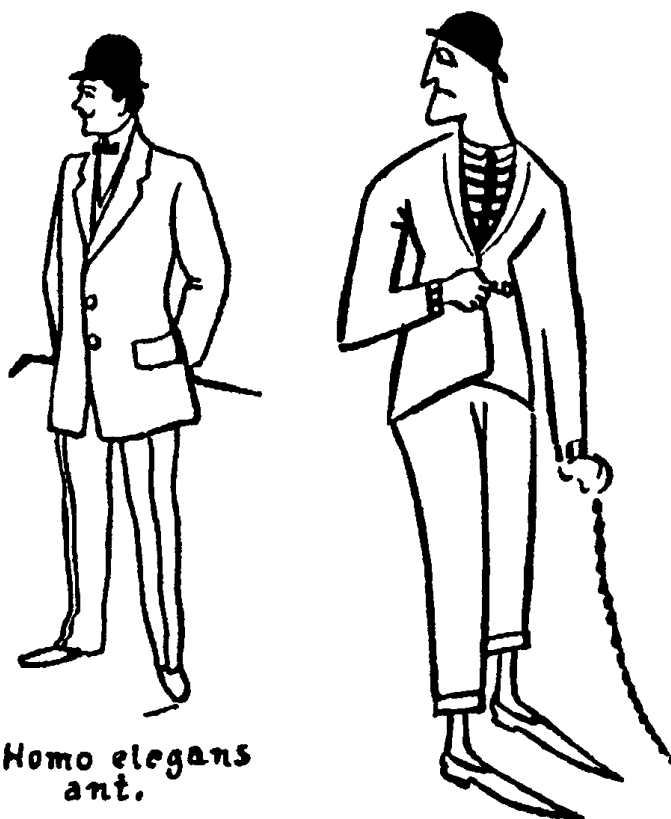
Je zajímavé, že příroda, pokoušejíc se uvést do života typ *Homo vestiaris*, který nemá hlavy, doplňuje ho začasto hlavami typu *Homo friseurienensis*, a vytváří tak životaschopný a kompletní samostatný typ, *Šviháka*. Přirozené prostředky přírodní nestačily však dále než k vytvoření Šviháka někdejšího (*Homo elegans antiquus*), který po mnohých stránkách překonán jest dnes zdárně Švihákem moderním (*Homo elegans mod.*).

Švihák moderní jest nesporně pokročilejším typem Šviháka někdejšího. Netvořily na něm jen zastaralé prostředky přírodní, neboť na jeho vytvoření spolupracovala i kultura nových věků, energie to vysokého napětí. I udělala ho k obrazu svému po způsobu poněkud strojovém, sportovním a detektivním: Švihák moderní přejímá do své konstrukce ledacos, co přineslo nám století páry a elektřiny, automobilů, kopané a filmu.

Pohříchu však i zde, pod slibnou slupkou, ukrývá se bezcenné jádro člověka někdejšího, ba což horšího, dokonce i velký kus zvířete. Svlékne-li Švihák své šaty, zbývá pod nimi v nejlepším případě obyčejný člověk, zcela tak jako ve středověkém rytíři. Běda však, jestliže jeho tělo, jak velí móda a mrav, je zpracováno sportovně! Duch času zvolil si v takových

schránkách sídlo věru pro ducha nevhodné. Sportovní drezura a muskulatura, těžká i lehká váha učinily tato těla podobnými tělům chrtů, erdelů¹² a závodních koní, býků a buldoků. Běda, což bylo by v záměrech vývoje vytvořiti Mechanické zvíře před Mechanickým člověkem?

Homo elegans mod.

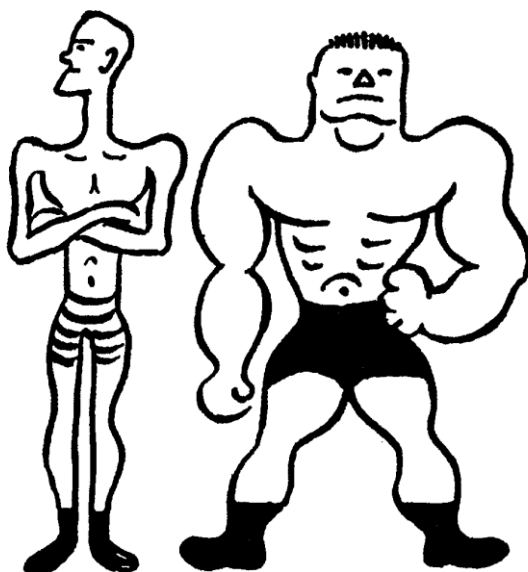

Homo elegans
ant.

---

¹² Erdelteriérů. Pozn. red.

Nikoliv! Švihákova mechaničnost je zcela zevně zhotovena stříhem a žehličkou; zda však i jeho tělo bylo střiženo anglickým stříhačem a zlepšeno vatelínem, zda jeho duše jest lemována, důvtipně štepována a vyžehlena do pravých záhybů? – Myslíme, že po této hlasem nejvyšším položené otázce nemusíme Švihákovu polovičitost obšírněji dokazovati. Švihák je tvor vnějškový. A chce-li se mu toho tak tuze, nechť pro nás a za nás podle libosti pokračuje ve svých sportovních drezurách. Nevznikne z toho nový Člověk mechanický, ale jakási tuze divná perzifláž¹³ starodávného Kentaura. Kentaur byl od pasu nahoru půl člověk a od pasu dolů půl zvíře. U těchto Šviháků to bude drobet jinačí: Člověčí část tu bude začínat a končit zrovna jenom šaty. A o ostatním zbytku už raději ani nemluvme.

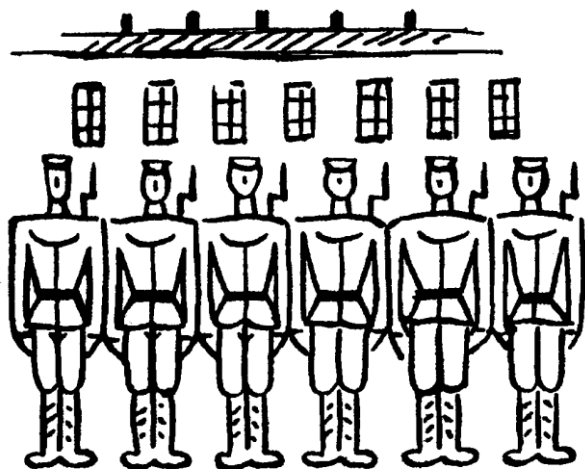
---

¹³ Zesměšnění, posměšné napodobení. Pozn. red.

Opusťme Šviháka, vpálivše do jeho branek již svůj poslední rozhodný gól. Nač ještě pokračovati, když zápas již je rozhodnut (100:0)!

Jiné dopisy nás zase upozorňují, že jsme opomenuli ve svém výčtu uvést tzv. *Panáka fackovacího*, tak oblíbeného ve Vídni. Nuže, nechci se z pochopitelných dnes svatých pohnutek národní důstojností a pýchy o tomto předpřevratovém krajanu šířiti, a pravím jen: buďme rádi, že jsme se této služebnosti zbavili!

A tuhle máme jeden další přípis, který podle všeho jest diktován nemístnou stavovskou samolibostí. Že prý jsme opomenuli uvést Vojáka (*Homo miles*)! Voják prý ze všeho lidského zplození nejspíše jest hotovým mechanismem. Voják prý po všech svých funkcích nejvíce se přibližuje živému automatu. Proto odjakživa jeho místo v hierarchické stupnici člověčenstva bylo nahoře a proto vojíni byli také vždy nadáni různými výsadami nejen snad u dam, nýbrž i u mocnářů a vládců tohoto světa, kteří pokládali si za čest od praporčíka v kolébce postupovati automaticky až po nejvyšší velitele veškerých branných mocí.

Nuže, zde nás pisatel svou poznámkou o *automatickém postupu* nutí nejprve poněkud odbočiti. Zajisté jest nám známo, že život veškerenstva, pokud jest rozumně regulován, děje se automatickým postupem! Zajisté že člověk jest stvořen, na svět uveden, připravován a vzděláván k tomu, aby postupoval automaticky po žebříku úředních jmenování a povyšování. Zda by bez automatického postupu nenastal chaos? Krom obavy, že schopní by se příliš brzy mohli octnouti nahoře, vyvstala by obava vážnější, že neschopní by se tam vyšplhali ještě rychleji a dříve.

I obracíme se znovu k pisateli. Což není právě nám známo, že v životě jest mnoho automatického? Vždyť zrovna tento fakt jest základním kamenem našich vývojových teorií! Či domníval se snad pisatel, že svou reklamací, v níž nejvyšší místo v mechanismu světa vyhrazuje Vojákovi, snadno a lehce vyrve nám ovoce naší práce a že způsobem tak laciným podaří se mu postavit Vojáka na vrcholný stupeň mechanického tvoření? Vždyť my nikterak nehodláme popírat, že Voják jest *původně* koncipován jakožto automat, jsa vypraven, veden a živen podle rozpočtu a předpisu, natáhnut a uváděn v chod kázní, ale považujeme za nutné prohlásiti zásadně, že tato veliká koncepce, sledovaná odevždy s nejvážnější energií, s pomocí veškerých prostředků vojenské vědy všemi vojenskými správami nejrozdůlnějších pokročilých národů a zemí, úplně ztroskotává na jisté závadě kardinální, kterou se nižádné vojenské vědě nepodařilo dosud překonat.

Touto kardinální či (když se jedná o vojsko), lépe řečeno, generální závadou, která naprosto rušivě zasahuje do vojákových automatických schopností, jest jeho *nevykořitelná erotičnost*. Voják, jenž je vždy jaksí zásadně zamilovaný, není pak nikdy cele u služby, stává se lajdákem a dělá všechno špatně; však toho ani vojenská správa nijak nezapírá a představení dokazují to vojákům denně a při každé příležitosti silnými hlasy a upřímnými slovy. Tolik by mělo být známo pisateli, jenž přece pochází z vojenských kruhů! I radíme mu, aby nerozbíhal se předčasně k požadavkům příliš náročným,

aby se pokusil raději věcnějším způsobem zlepšiti jakost vojska a předběžně se přičinil o odstranění tamtéž tak oblíbené a kupodivu že trpěné písňe „Copak je to za vojáka, když děvčete nemá!“, v níž obnažen jest nabíledni sám nerv zmíněné vojenské demoralizace. A pak teprve ať automatickým postupem pokračuje v náležitém zlepšení dalším.

Pisatel nám snad namítne, že tato výtku může se týkati jen prostého řadového vojáka, že však vyšší, starší šarže a generality jsou od rušivého erotismu oproštěny. Připouštíme. Co však může dělati sebelepší generál se špatnou armádou, s armádou zamilovaných? Čeho může dobývat? Není vůbec dobrých vojáků: každý dobrý voják padne přece vždy na poli slávy! Jací vojáci potom zbývají?

Tím tedy byli bychom s Vojákem i pisatelem hotovi.

Viděl jsem zde, že uniforma neodlišuje vždy ještě člověka, jenž s takovými zevními prostředky nemůže být vývojově zreformován a od základu přeměněn. Bylo by třeba zasáhnouti v jeho organismus hlouběji, aby bylo docíleno Člověka mechanického. Problém však není tak těžkým, jak by se zdálo; jest jen nutno u správné míře užití všech účinných prostředků. Zda například mnohdy nestačí již udělení pouhého titulu, aby se člověk značně odlidštil a stal se co nejúplněji svým úřadem? (Upozorňujeme mimochodem v této souvislosti, zda by nebylo v zájmu státního stroje doplniti namnoze některé tituly a úřady opět uniformou.)

Konečně připis poslední, ze všech nejpošetilejší, kde na nás nachytán lapák v podobě polních hastrošů. Ptá se, zda snad *Hastroš polní* není nejvyšší vývinu schopným předznakem Člověka umělého, složen z konstrukce nad pomýšlení jednoduché a praktické, oděn nejrozličnějšími součástmi, v nichž člověkův oděv po stránce tvárné i technické nehraje úlohu nejpodstatnější. Zda prý by nebylo s výhodou udělití podle tohoto vzoru Novému člověku místo hlavy prázdný hrnec, jenž nikdy netrpí neuralgiemi a migrénou? A zda ostatně prý již odedávna neexistuje dosti Strašáků v zelných polích života společenského, sociálního a vůbec veřejného?

Bodejžt'! pravíme, vida, jak mu otrnulo! Však se nepochybně i tento nezbedník před převratem dosti natetelil před všelijakými strašáky, a dnes dělá hrdinu! I bude tedy tento janek opovážlivě panáčkovati před strašáky tak dlouho, až se omýlí a přijde před opravdového myslivce. Beztak stalo se to v posledních dobách častěji, že leckteré škodné, která se bez respektu k zákonu a autoritě i dobrým mravům dosti dlouho v zelništích života cynicky přejídala, přece jen koneckonců se dostalo za naučenou! Tak přejeme i tomuto pisateli, němž právem čujeme nesolidního kariérníka těchto dob, jehož dopis je psán psacím strojem na papíře s pyšnou firmou Banky, Směnárný, Komisionářstva, Agentury, Společnosti, Družstva, Exportu a Importu, Kanceláře, Zpro-

středkovatelny, Sekretariátu, Žurnálu, Klubu, Politické strany, Výboru, Spolku, Dozorčí rady, Ředitelství atd., a ani už nevíme, čeho ještě.

* * *

A teď konečně, když jsme si důkladně odbyli část kritickou (negativní), přikročíme k vytyčení bodů pozitivních, na nichž lze uskutečniti definitivní výstavbu Nového umělého člověka.

Viděli jsme, že člověk nemůže jen tak zholat uvnitř býti naplněn těmi kovovými pákami, kolečky a šroubky, z jakých jsou sestavovány automaty. Potřeboval by pak pevnějšího obalu, než je lidské tělo, a pak by tu z člověka vlastně už nic nezbylo. Naproti tomu zase každá snaha vypravit člověka zevně mechanickými formami i uniformami ztroskotává na té vnějškovosti, neboť tu zase není dostatečně brán do součinu lidský vnitřek. Bylo by tedy třeba najít blahotvornou střední cestu mezi oběma těmito způsoby; bylo by ovšem nutno při těchto reformních zákrocích postupovati opatrně a bez nepředložené překotnosti, aby to člověk živ předržel.

To však je jen část celého díla. Přenecháme ji povolaným experimentátorům, na druhé straně pak očekáváme, že i Futuristé vykonávají své a že z jejich zasnubů se Stroji brzo již vzejdou speciální ukázky nového Člověka mechanického. I tam, doufáme, najde se pak ledacos použitelného.

Vedle toho podáváme zde náš nárys vlastní, prodchnuti přesvědčným, že naše řešení jest ze všech nejlepší.

Naše myšlenka především zakládá se na všech možných opěrných bodech, které z předchozích kapitol je možno vyvoditi. Je tedy syntetická. Tvrdíme, že v moderním člověku uloženo jest již dnes tolik mechanismu a umělosti (vlivy prostředí, selekce, životní ekonomie, civilizace, zvyku, úředního povolání, kultury, techniky, chirurgie, kosmetiky, stavovství, pokroku i života vůbec atd.), že jest věru již nejvyšší na čase, aby všechny tyto mechanické elementy byly v člověku i na člověku technicky i organicky uspořádány a uvedeny v náležitou jednotu Nového umělého člověka.

* * *

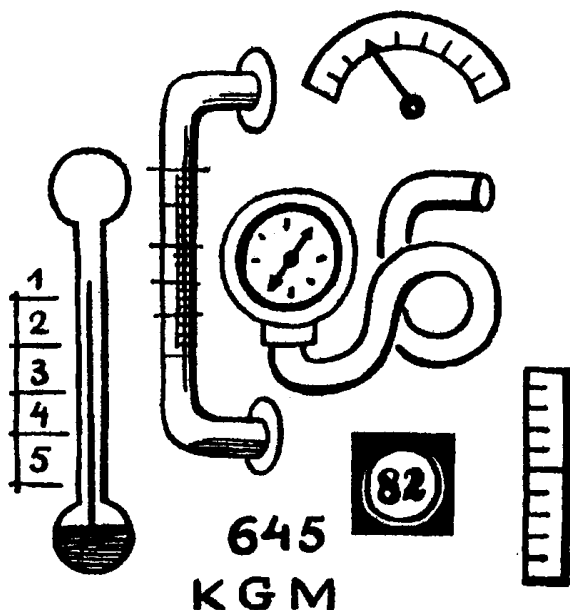
Nový Umělý Člověk bude tu:

1. *když dostoupí maxima své mechaničnosti,*
2. *když po stránce technické vyrovná se Stroji,*
3. *když jeho tělo, jakkoli po obou těchto stránkách reformované, nebude zkráceno o své nutné vitální funkce.*

Tot' tedy teoretické jádro naší myšlenky. Bylo již přechoasto tvrzeno a dokazováno o lidském těle, že jest velmi precizním a důmyslným strojem. A skutečně, pohlédneme-li na lidské tělo technicky, tu shledáme, že sestává z konstrukce, z rour, z kotlíků, pák, ložisek, tahů i flitrů. Z téhož technického hlediska však vzápětí seznáme, že jak tyto součástky, tak i celek nejsou tu náležitě technicky vypraveny.

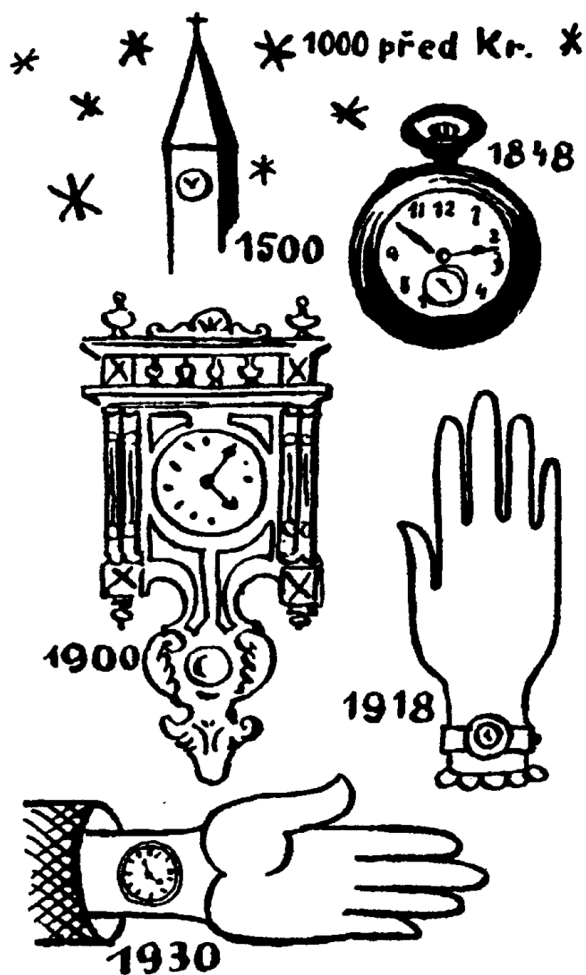
Neboť čím odlišuje se člověk podstatně od stroje? Tím, že pracovní energie strojů jest měřitelná, kdežto člověková pracovní energie jest nevypočitatelná. Stroje mají své měřiče, své manometry, časoměry, tlakoměry, své šipky, rafije a stupnice, kdežto člověk nemá takového

Důsledek pak jest, že člověk, nemaje těchto měřičů, jest ve svých funkcích bez kontroly neregulovatelný a nemírný. Není již takto vedle svých dokonalých technických výtvorů potom vlastně jen kusem syrového masa a divochem? A zda ho pokročilé technické století může v tomto nízkém stavu zanechat?

Pravíme, že nezanechá! Jakkoliv se člověk vyznačuje obzvláštní slabostí poklesati čas od času do stavů nižších, přece bude, díky věkům, pokračovati na dráze vzestupné. Věda, technika, zvyky, život ve společnosti i starost o chleba uložily v něm mnoho mechanického a umělého, co mu takříkajíc přešlo do krve. Uvedli jsme dříve, že pokrok věků opatřil nás například brýlemi i umělými chrupy, které napotom staly se už zcela přirozenou součástí našeho organismu. Hle, jak technický pokrok razí si cestu až do našich úst!

Hurá, vizme ho na postupu!

Hleďme, jak čas, kdysi dávno měřitelný jen přesýpacími hodinami hvězd, sestoupil na věže a zvěží do stěn příbytků lidských, a za-

nedlouho – neboť vývoj jde nezadržitelně vpřed – hle, čas seskakuje z hodinových skob a podstavců, aby se bezprostředněji přimknul až k samému člověkovu tělu: člověk nosí ho teď už v kapse své vesty, chronometr stává se částí jeho oděvu a reprezentativně výrazovou složkou jeho figury. Avšak hip, hip! vývojový běh není ještě ukončen; v nástupu jsou věky moderní. Chronometr vyskakuje z mrtvé vesty a v podobě náramkových hodinek teple se umísťuje na zápěstí moderního člověka, na útlých kotnících dam: už je na samém holém člověkově těle! – A nyní, hip! už jen jeden vývojový skok a jsme u cíle: na člověkově zápěstí spatřujeme pěkně vytetovaný ciferník a rafije ukazuje čas. – My tohle věděli: historický vývoj hodin a technický vývoj člověka nemohly dospět jinam.

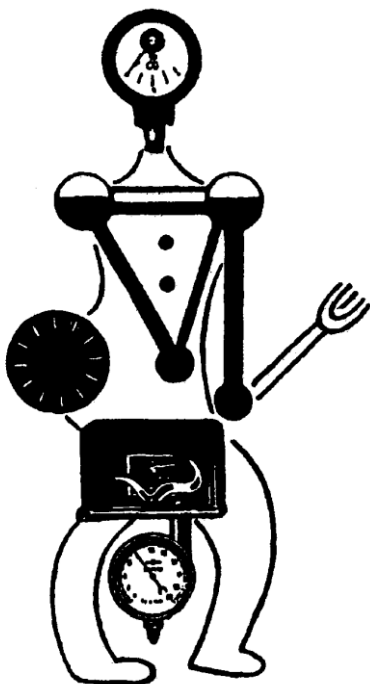
Jaké to byly primitivní časy, když ještě lidé museli nosit své hodinky v kapse!

* * *

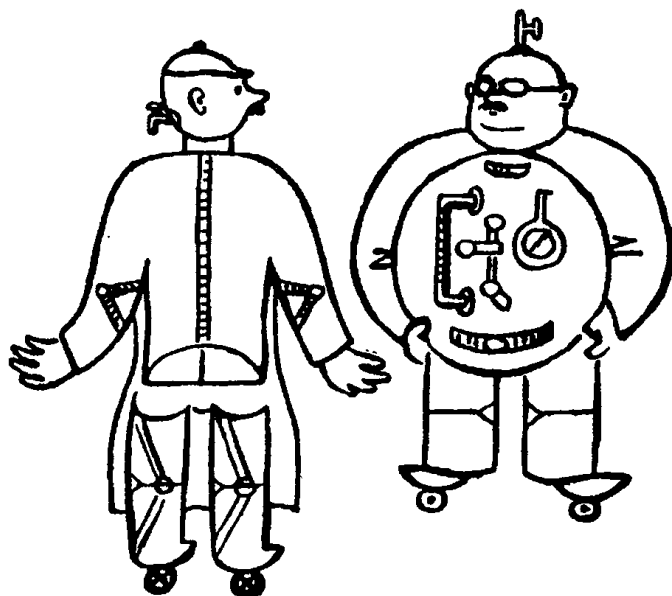
Vstupujeme do nových věků. Dvě vědy zas nubují se vespolek do utěšeného svazku; *technika*, věda strojů, a *fyzioplastika*, technika lidského těla, dvě vědy, jimž není nic nemožného. Nový člověk, Homo artefactus, bude technicky opatřen svými ciferníky a číslicemi, tlakoměry, časoměry, hustoměry, plynoměry, manometry, ampérometry, zesilovači a setrvačníky, měřiči všeho určení a druhu. Potrubí, kotlíky, filtry, zhustovače, zředovače, chladiče, pumpy, převody, páky, lokomoční agregáty, ložiska, výfuky i topné rošty jeho dříve přírodního těla staly se teď skutečnými stroji.

Nový člověk ráno vstane, probuzen svým zápěstním chronometrem. Pohlédne na svůj dynamometr, který ukazuje dnes o něco méně než včera; ovšem, včera byla na Národním premiéra s příliš moderní režii a to nás drobet rozčílilo. Úhledné skleněné sloupky na břicho zaznamenávají na čárku přesně aciditu žaludečních šťáv, procento kyselin a solí; cukr, bohudík, neukazuje se žádný. Tep, znamenáný destičkou na hrudi, jest celkem dobrý. Stroj těla jakžtakž utěšeně funguje.

Nyní je třeba vřaditi se se svým tělesným strojem do mašiny života. V kanceláři je všechno v pořádku. Jen praktikant není přítomen, zanechávaje tu místo sebe omluvu, že musel jíti do bezplatné kliniky technicko-fyzioplastické. Porouchal prý si regulátor, kdy se shýbal pro účetní knihu, jestli si to, uličník, neudělal při kopané nebo kdožvíkde jinde. Ta mládež je věčně stejná! – Zato pan přednosta kanceláře tu sedí (ač už dávno by měl jíti na penzi), sedí tu jako vždy, pochrchlávaje nad akty, dynamometr mu stojí už skoro na nule, pečlivě ovinutý teplým vlnákem. Pan přednosta je ještě automatem drobet ze staré školy.

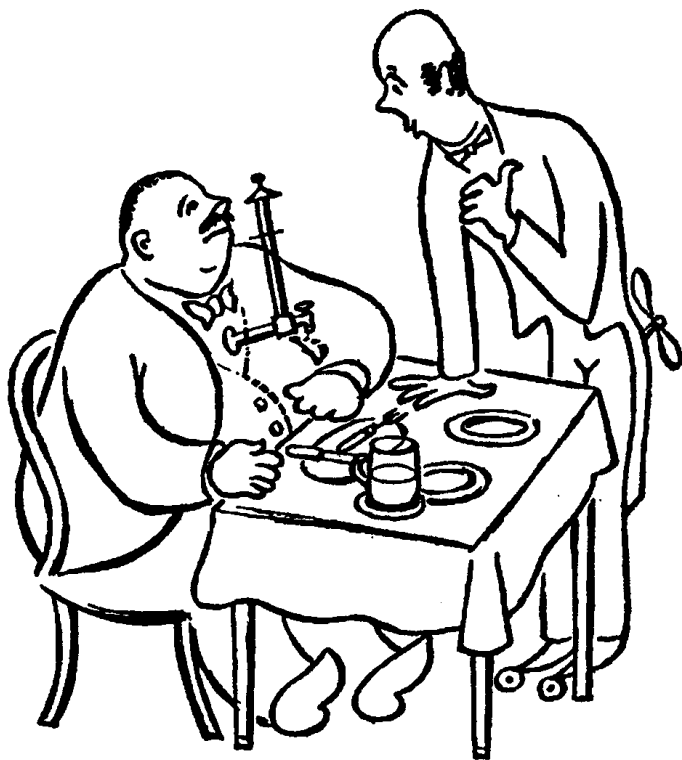

Rovněž i v jiných pracovních oborech mechanismus života dobře běží. V továrnách vše funguje vyměřeně, vše jest pořádek a přesnost. „Pane Pracoun,“ praví šéf, „udělejte mi ještě tohle a tohle!“ – „Rád bych jim to udělal, pane šéf, ale při nejlepší vůli nemohu,“ omlouvá se pan Pracoun, „je toho dnes už akorát a mám už svých osm hodin a své kilogramometry automaticky odpíchnutých. Důvěrník by mně při kontrole vynadal a oznámil by to straně. – To vědí –“

Dík měřičům hustoty i obsahové hladiny není již Novému člověku neznámo, kolik by měl pojíst. „Dejte mi, sklepníku, ještě gorgonzolu,“ praví host. „Máme tam, vašnosti,“ praví sklepník (opatřený novým patentním zaznamenávačem obrátek ve vteřině), odhaduje uctivým okem červenou čárku na hostově hustoměru, „máme tam ještě krásnou kachničku, snad by se vešla –“

Dík milostným teplo- a tlakoměrům poznávají milenci neomylně, jaký je jejich vzájemný žár, kontrolují stupeň a jakost svého milostného tlaku, zkoumají citlivými magnetickými střelkami svou přitažlivost. Stane se sice, že mnohý zklamaný a odmítnutý milenec rozbije v bolestném rozčilení dívce tlakoměr, přece však se zavčas předejde častým nešťastným manželstvím, jakými trpěly doby minulé.

Běh světa se nepochybně velmi zlepší. Ovšem i Homo arfetactus, ač nachází se již na vrcholném vývojovém stupni, nezapře v sobě někdy kus člověka starého, který se v něm tu a tam ve chvíli nestřežené nebo pod tlakem nízké vášně projeví.

„Jak se můžete, člověče, opovážit rozhlašovat o mně na schůzích, že nejsem žádný pořádný automat?!“

„I vždyť to o vás beztak každý už dávno ví, že se vám už pokolikáté neujal ergometr!“

Neboť zdá se pohříchu, že politická vášně přetrvá člověka až do Soudu posledního. Zajisté že partaji Spravedlivých bude i tam nutno

svésti poslední krušné boje s Hříšníky, kteří ve své zlobě budou podporováni agitacemi žurnálů z oficíny d'áblovy. Tak ještě i v dobách Nového člověka budou pořádány schůze, a to nejen manifestační, nýbrž i protestní, neboť všem nelze nikdy vyhověti.

„Občané, nenalézám slov, abych odsoudil tento neslýchaný čin vlády. Můj tlakoměr dostoupil už téměř na bod mrtvice. Předpokládám, že i spravedlivé rozhořčení celé naší strany dostoupilo téhož vrcholu, i žádám tedy přítomného pana vládního komisaře, aby naše vzrušení úředně registroval a referoval o něm vládě. Současně navrhuji rezoluci...“

I tehdy budou lidé, na něž – ač opatření všemi regulátory a ukazovateli – bude nutno dáti dobrý pozor. Neboť otázka sociální a otázka poctivosti nejsou nikdy náležitě dořešeny. Tak například – – nemůžeme dále! – Hle, zde už ukazuje rafije

KONEC!

Ediční poznámka

Při zpracování textu jsme se řídili aktuálním zněním pravidel českého pravopisu, upravili jsme interpunkci a opravili tiskové chyby. Respektovali jsme však stylové, morfologické a lexikální zvláštnosti původního Čapkova textu.

Pro snazší čtenářovu orientaci jsme dobové nebo zastaralé výrazy opatřili vysvětlivkami, umístěnými do poznámek pod čarou.

Redakce MKP

Život a doba spisovatele Josefa Čapka v datech

1887

Narozen 28. března v Hronově. Otec MUDr. Antonín Čapek (1855–1929), matka Božena, rozená Novotná (1866–1924). Sourozenci: Helena (1886–1961), provdaná Koželuhová, ovdověla, od roku 1930 provdaná Palivcová; Karel (1890–1938), ženatý od roku 1935 s Olgou Scheinpflugovou.

1892–1903

Do roku 1900 navštěvuje obecnou a měšťanskou školu v Úpici. V roce 1903 absolvuje německou dvouletou odbornou školu tkalcovskou ve Vrchlabí a následně pracuje rok jako dělník v úpické továrně F. M. Oberländera.

1904

Natřvalo se stěhuje do Prahy, kde studuje na Uměleckoprůmyslové škole.

1910

Seznamuje se se svou budoucí ženou Jarmilou Pospíšilovou a na podzim odjíždí do Paříže. Zde navštěvuje Colarossiho akademii. Společně s Karlem Čapkem v Paříži rozepsali první verzi dramatu Loupežník.

1911

Vrací se s bratrem ze společných cest po Evropě a po rozbrojích ve spolku Mánes se stává jedním ze zakladatelů Skupiny výtvarných umělců. Později rediguje jejich Umělecký měsíčník a o rok později i měsíčník Mánes.

1917–1921

Pracuje jako redaktor v Národních listech a do roku 1939 i Lidových novinách.

1918

Patří k zakládajícím členům výtvarně umělecké skupiny Tvrdošíjní.

1919

3. května se po devítileté známosti žení s Jarmilou Pospíšilovou.

1939

1. září je zatčen a uvězněn gestapem, 9. září je převezen do koncentračního tábora Dachau a 26. září do Buchenwaldu. Zde od roku 1941 pracuje v malířské a písmomalířské dílně.

1942

26. června je přemístěn do koncentračního tábora v Sachsenhausenu, kde opět pracuje v malířské dílně. Tajně překládá anglickou, španělskou a norskou poezii. V prosinci píše svou první rozsáhlou báseň Za bratrem Karlem.

1945

25. února je převezen do tábora v Bergen-Belsenu. Zde umírá na skvrnitý tyfus. Přesné datum smrti ani skutečné místo posledního odpočinku Josefa Čapka neznáme, jeho symbolický hrob se nachází na Vyšehradském hřbitově v Praze.

Vzhledem k tomu, že se tělesné ostatky Josefa Čapka nikdy nenašly, probíhalo řízení o prohlášení za mrtvého, na jehož konci bylo roku 1948 stanoveno úřední datum úmrtí na 30. dubna 1947.

První vydání knih Josefa Čapka

1911

– Lásky hra osudná (společně s Karlem Čapkem)

1916

– Zářivé hlubiny a jiné prózy (společně s Karlem Čapkem)

1917

– Lelio

1918

– Krakonošova zahrada (společně s Karlem Čapkem)

1920

– Nejskromnější umění

1922

– Ze života hmyzu (společně s Karlem Čapkem)

1923

– Pro delfína

1923

– Země mnoha jmen

1927

– Adam Stvořitel (společně s Karlem Čapkem)

1929

– Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech

1930

– Stín kapradiny

1932

– Dobře to dopadlo aneb Tlustý pradědeček, lupiči a detektivové

1935

– Jak se dívat na moderní obrazy

1936

– Kulhavý poutník

1938

– Umění přírodních národů

1946

– Básně z koncentračního tábora (vydáno posmrtně)

1947

– Psáno do mraků (vydáno posmrtně)

1954

– Povídejme si, děti (vydáno posmrtně)

Josef Čapek

Umělý člověk

Edice Bratří Čapkové
Obálka Alena Kubíková
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 19. 1. 2018

ISBN 978-80-7587-621-8 (epub)
ISBN 978-80-7587-622-5 (pdf)
ISBN 978-80-7587-623-2 (prc)
ISBN 978-80-7587-624-9 (html)